

B Dijk

de zelfzwichter ³⁷

1|85

Bij de voorplaat :

De omslagfoto toont u de bekende koren- en pelmolen "De Jonge Hendrik" te Den Andel in de gemeente Baflo. Door zijn gunstige ligging vlakbij de Waddenzee kan men op veel wind rekenen. Hij is gebouwd in 1875 en gerestaureerd in 1971 - 1973. De Stichting Groninger Molenvrienden heeft deze molen onlangs in eigendom verworven. Meer over deze mooie molen kunt u lezen op pagina 11 in dit nummer.

Foto: B. Jongsma.

De Zelfzwichter - jaargang 10,
nummer 37 - maart 1985.

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Enna Laan-Berghuis, Groningen
Lammert Groenewold, Zuidwolde
Henk Berends, Sebaldeburen

Layout en typewerk:

Martin en Jeannette van Doornik,
Rasquert

Druk:

Scholma Druk, Bedum

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Ver. Vrienden van
de Groninger Molens en de Stichting
Groninger Molenvrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden maart,
juni, september en december.

In deze Zelfzwichter:

Redactioneel	2
Nationale Molendag	2
Contactcommissie Groningen	4
Contributie 1985	6
Restauratieambachten	6
In memoriam P.O. Lindenbergh	7
De Hollandsche Molen	8
Molennieuws	11
Oliemolen Vierverlaten	16
Rectificatie	17
Molentjes op schuur	17
Jaarverslag Vr. Gron. Molens	18
Jaarverslag Stichting Molenvr.	22
Molenaar M.C. Sanders	26
Over een molenverzameling	31
Uit de oude doos	34
Nieuwe leden	34

de zelfzwichter

Redactioneel

De winter is weer voorbij. Een ieder heeft naar hartelust kunnen schaatsen. Voor de windmolens was het een rustige tijd. Van de poldermolens waren de vijzels vastgevroren, zodat van malen niet veel kon komen.

Dat de molens onder deze winterse omstandigheden goed in de gaten gehouden moeten worden, hoeft geen betoog. Bij molens met zeilvering is het vereist, dat de zeilen goed droog opgerold worden en dat ze vooral niet als een plank bevroren tijdens het draaien bij regenachtig vriesweer. Poldermolens zitten met het probleem van een vastgevroren vijzel. Dat zich hierbij complicaties kunnen voordoen, is gebleken bij de poldermolen "De Jonge Held" te Leegkerk (57). De houten vijzel van deze molen ligt in een gemetselde kuip. Door opvriazing zijn enkele stenen losgegaan en hebben zo de schroef tijdens het malen na de dooi gedeeltelijk vernield. Momenteel is een hulpgemaal geplaatst bij de molen. Het herstel vindt plaats zodra de vorst voorgoed uit de grond is. De kuip wordt dan van een betonlaag voorzien of geheel van gewapend beton gemaakt. De vijzel, welke nog vrij nieuw is, zal worden uitgestukt.

Bij elk jaargetijde kun je zeggen: 'Molenaars, let op uw zaak'.

- - -

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter', dat in juni 1985 zal verschijnen, verzoeken wij u vriendelijk uw kopij in te zenden vóór:

15 mei 1985.

- - -

Nationale Molendag

Zaterdag 11 mei 1985

Op zaterdag 11 mei hebben we Nationale Molendag: de dertiende. Vooral voor haar nieuwe leden gaat de vereniging De Hollandsche Molen de geschiedenis van de Nationale Molendag in haar orgaan 'Molennieuws' nr. 110 na. De Hollandsche Molen schrijft onder meer:

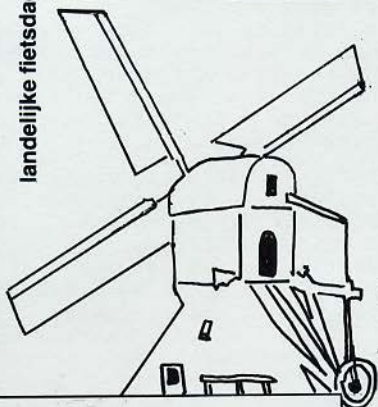
In oktober 1973 werd voor het eerst een Nationale Molendag georganiseerd. De vereniging De Hollandsche Molen vierde in dat jaar haar 50-jarig bestaan en, mede ter verhoging van de feestvreugde, werd het idee geboren nu eens op één dag zoveel mogelijk molens tegelijk te laten draaien. De organisatie van dit alles namen vader en zoon Zwijnenberg uit Alkmaar op zich. Het idee sloeg aan. Iedereen was enorm enthousiast. In 1973 waren er echter gewoonweg niet genoeg mensen aanwezig om vakkundig met

11 1985 MEI

NATIONALE

landelijke fietsdag

m.m.v. alle molenorganisaties

020-238703

de hollandse molen

MOLENDAG

molenzaterdagen: 1 juni - 6 juli - 3 aug - 7 sept

molens te kunnen omgaan. Het oude vak van molenaar was aan het uitsterven, dus echte vakmolenaars waren er niet zo heel veel meer. Gelukkig was enkele jaren daarvoor bij een aantal mensen die zich al jaren voor molens interesseerden, al een lampje gaan branden. Er werd nl. ingezien dat de nog aanwezige vakkennis van de oudere vakmolenaars voor het nageslacht bewaard moest blijven. Het Gilde van Vrijwillige Molenaars werd opgericht en in samenwerking met enkele vakmolenaars werden er opleidingen gestart. Kennis en kunde werd op schrift gesteld, gelukkig allemaal nog juist op tijd. Molens kwamen meer en meer in de publiciteit. Op dit ogenblik zijn er al ruim vijfhonderd vrijwillige molenaars die het getuigschrift behaald hebben, en er zijn ook nog eens een flink aantal in opleiding.

Samen met de nog werkzaam zijnde oud-vakmolenaars werken we aan het draaiend houden van onze nationale trots: de molens. En juist voor de nieuwe leden onder onze lezers willen we het belang hiervan nog even onderstrepen. Stilstaande molens gaan enorm snel vervallen. Vogels rukken het riet uit, houtworm gaat stilletjes maar wel constant z'n gang. Er komt water binnen op de plaatsen waar het riet eruit ligt, en ga zo maar door. Door regelmatig met de molens te gaan draaien wordt het voor de vogels en voor de houtwormen gewoon minder prettig op de molens en dat moeten we nu net hebben, en zo houden. Als er regelmatig gedraaid wordt, komen kleine gebreken aan het licht. Doordat het - zoals gezegd - kleine gebreken zijn, kan de molenaar ze vaak zelf herstellen. Dit werkt enorm kostenbesparend. Uiteraard wordt er veel aan onderhoud gedaan. Het is een vaststaand feit dat één en ander duizenden guldens per jaar voordeliger is. De molens die op een gegeven moment totaal gerestaureerd zijn, maar daarna stil blijven staan, zijn na 7 à 8 jaar weer aan een restauratie toe. Regelmatig draaien en regelmatig onderhoud houdt in dat de grote restauratiebeurten gewoon minder vaak nodig zijn.

Bovendien zien de molens er steeds doorlopend veel beter uit én... ze draaien vaak, en daar zijn ze nu eenmaal voor gebouwd. Deze uitleg over molens, onderhoud, en molenaars of vrijwilligers was even nodig om te komen naar de situatie van vandaag.

Er kwamen - zoals gezegd - gelukkig steeds meer mensen die vak-kundig met de molens konden werken.

Een jaar na de eerste Nationale Molendag werd door de ANWB en TROS de eerste Landelijke Fietsdag georganiseerd. De contacten tussen ANWB en De Hollandsche Molen waren altijd erg goed en resulteerden in een samenwerking. Er werd geprobeerd zoveel mogelijk draaiende molens in de diverse fietsroutes op te nemen hetgeen tot vele leuke combinaties leidde.

Het aantal molens dat kón draaien, werd gelukkig regelmatig groter. Er werd driftig gerestaureerd, de bemanning werd opgeleid en steeds meer mensen onderkenden dat de molens op velerlei manieren een fascinerende hobby kunnen opleveren.

De Nationale Molendagen (want daar hebben we het per slot van rekening over) werden steeds populairder en in 1984 hebben er op de Nationale Molendag maar liefst 591 molens gedraaid.

We hebben in Nederland nog zo'n duizend molens, waarvan er natuurlijk altijd een aantal niet kunnen draaien door verval of restauratie of anderszins, dus die 591 was een groot succes.

Wel hadden we het geluk dat de wind erg goed meehielp, want het zijn en blijven nu eenmaal windmolens waar we mee bezig zijn. Zij het dat er in de oostelijke en zuidelijke provincies ook nog een aantal molens zijn die door water aangedreven worden.

Door veel enthousiasme en door het inzetten van enorm veel vrije tijd staan de molens er beter voor dan ze wel eens gedaan hebben.

Gelukkig kunnen we daaraan toevoegen dat landelijk gezien Groningen op de Nationale Molendag goed voor de dag pleegt te komen. Gewoonlijk draait dan ongeveer 60 % van de Groninger molens.

Zoals bekend worden belangstellenden uitgenodigd de draaiende molen, of - bijv. bij windstilte de molen met een vlag of een blauwe wimpel - te bezoeken. De (vrijwillige) molenaars zien u graag komen. Overigens bestaat die gelegenheid ook op andere dagen, vooral op de zaterdagen.

B.J.

- - -

Contactcommissie Groningen

VRIJWILLIGE Het leek ons goed in 'De Zelfzwichter' uiteen te
zetten hoe het vrijwillige molenaarswerk in onze
provincie in elkaar zit.

De contactcommissie Groningen bestaat uit de volgende heren:

J. van Dijk, Maluslaan 100 - 9741 LN Groningen
Chr. Bremer, Landsteinerweg 13 - 9761 HD Eelde
T. de Jong, Barkstraat 15 - 9745 BT Hoogkerk.

Deze commissie verzorgt de vrijwilligers-bijeenkomsten tweemaal per jaar. In het voorjaar één met film, dia's of sprekers; in het najaar gaan we de provincie in en bezoeken we één van de vrijwilli-

gers op zijn molen. Deze bijeenkomsten zijn voor ons werk erg belangrijk: mededelingen en problemen van commissie en vrijwilligers komen hier op tafel, het elkaar te zien en spreken doet het erg goed.

Voordat een kandidaat-vrijwilliger zijn examen aflegt, wordt hij/zij getest door leden van de commissie. Deze test kan negatief uitvallen, zodat het examen naar een latere datum verschoven wordt. Ook draagt men de eventuele nieuwe instructeurs voor aan het landelijke Gilde.

Er zijn op dit moment vijf opleidingsmogelijkheden in Groningen:

De oudste is op de molen "De Onderneming" te Vierhuizen; op vrijdagmiddag en zaterdagmorgen.

Instructeur: B. Dijk, Aduarderdiep 3 - 9833 TG Den Ham, tel. 05903 - 1722.

Op de koren- en pelmolen "De Hoop" te Garsthuizen op zaterdagmiddag.

Instructeur: D.F. Wijchgel, Trekweg 26 - 9991 AN Middelstum, tel. 05955 - 2223.

Op de koren- en pelmolen "De Onrust" te Oude Pekela, op donderdag- en zaterdagmiddag.

Instructeur: L.E. Buiskool, Beukenlaan 4 - 9697 RB Blijham, tel. 05976 - 1386.

Op de korenmolen "Veldkamps Meulen" te Bellingwolde, zaterdags.

Instructeur: D.J. Tinga, Claremaheerd 48 - 9736 LA Groningen, tel. 050 - 417077.

Op de korenmolen te Grijskerk, zaterdags.

Instructeur: A.F. Zwart, Boskwei 23 - 9299 HS Zwagerbosch (Fr), tel. 05113 - 4669.

Zicht op het dorpje Vierhuizen met links de Lesmolen "De Onderneming".
Tekening: Guus van Doorn.

Aanmelding nieuwe vrijwilligers uitsluitend bij de instructeurs. Men dient lid te worden van 'Het Gilde van Vrijwillige Molenaars'. Als er 100 uren in het maalboekje staan, kan het examen aangevraagd worden.

Van het Gilde ontvangt men Informatie-bulletins en de 'Gildebrief', uitgaven over het vrijwilligerswerk en de molen met zijn onderdelen. Ook kan er deel genomen worden aan landelijke bijeenkomsten.

Uitgebreide inlichtingen kan er verkregen worden bij de commissie en de instructeurs. En komt u eens een opleiding bijwonen: onze instructeurs zullen u graag ontvangen.

- - -

Contributie 1985

Het is u wellicht opgevallen, dat in plaats van het normale adresbandje nu gebruik is gemaakt van een accept-girokaart om ons blad bij u thuis te krijgen.

Deze methode is weer eens iets anders en 't bespaart in ieder geval een hoop extra portokosten.

Tot mijn en vast en zeker ook wel uw genoegen kan ik u mededelen, dat het bestuur de jaarlijkse contributie van minimaal f 20,- heeft gehandhaafd. Het staat u vrij, evenals voorgaande jaren, dat bedrag middels een gift ongelimiteerd te verhogen. Een extra steuntje in de rug is altijd welkom!

Aan het verzoek z.s.m. te voldoen is vorig jaar uitstekend voldaan. Voor dit jaar zou ik, om voor de hand liggende redenen, het verzoek willen herhalen en zie uw storting graag tegemoet, uiterlijk 19 april a.s. Niet-betalers krijgen spoedig na de verstreken termijn een éénmalige herinnering toegezonden. Ik vertrouw er echter op, dat dit niet nodig zal zijn.

Voor uw medewerking zeg ik u bij voorbaat dank.

Namens het bestuur,
L. Groenewold, penningmeester.

- - -

De Groninger manifestatie van restauratieambachten

door Hiltje van der Wal en Jur Bekooij.

In het kader van de landelijke campagne die aandacht schenkt aan het restauratieambacht, wordt eveneens een expositie gehouden in Groningen. De expositie laat een groot aantal ambachten zien, die benodigd zijn om onze monumenten te restaureren en in stand te houden. Niets is daarom toepasselijker dan de Groninger expositie in de Der A-kerk te houden, hartje centrum van de stad Groningen. Het exterieur van deze vijftiende-eeuwse binnenstadskerk is nl. reeds gerestaureerd, terwijl het interieur nog wacht op voltooiing van de restauratie: een passender omgeving voor

beoefening van restauratieambachten is nauwelijks denkbaar. Speciaal voor deze expositie worden de deuren van de Der A-kerk opengezet, van 18 tot en met 24 april 1985.

Op de expositie zullen een groot aantal ambachtslieden en restauratiebedrijven een presentatie van hun werkzaamheden geven of ter plaatse hun ambacht uitoefenen. Aanwezig zullen zijn o.a. een molenmaker, rietdekker, leidekker, metselaar, timmerman, schilder, glasatelier, kunstrestaurateur, orgelbouwer en een meubelmaker. Middels foto's en video-opnamen presenteren zij hun ambacht. Gereedschappen en materialen zijn eveneens te zien. Vooral op zaterdag 20 april zal het in de Der A-kerk gonzen van de bedrijvigheid: diverse ambachtslieden zullen aan het werk zijn op de expositie. De leidekker is dan van dichtbij aan het werk te zien, de orgelbouwer is aan het werk en men kan de techniek zien om muurschilderingen tijdelijk van de muur te verwijderen en te restaureren.

Daarnaast zullen alle monumenten-organisaties, die in de provincie Groningen werkzaam zijn, acte de présence geven zoals de Groninger Molenvrienden, Monumentenwacht Groningen, Stichting Oude Groninger Kerken en de Stichting Groningen Orgelland. Zij zullen laten zien op welke wijze ze zich inzetten voor instandhouding van monumenten.

De expositie verdient speciale aandacht. Het wordt een presentatie van restauratiekennis die aanwezig is en wordt benut in de provincie Groningen. Openingstijden van de expositie zijn: 18 april van 14.00 tot 21.00 uur; 19 t/m 24 april van 10.00 tot 18.00 uur, met uitzondering van 21 april, dan is de expositie gesloten. De toegang is gratis.

- - -

In memoriam P.O. Lindenbergh

In 'De Zelfzwichter' nr. 3/83 maakten wij er melding van dat de heer P.O. Lindenbergh te Nieuwolda met ingang van 1 juli 1983 wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd met pensioen was gegaan. Wij woonden toen een zeer druk bezochte receptie te Scheemda bij van een man, die aan vele activiteiten zijn stuwende kracht had gegeven. Zijn belangrijkste functie was voorzitter van het Waterschap Oldambt. Vanuit deze functie werd onder zijn leiding goede aandacht besteed aan de poldermolens in dat gebied. Er werd een Molenstichting Oldambt onder zijn voorzitterschap ingesteld. Dit werk hield hij ook een tijdlang na zijn pensionering gaande.

Velen, die deze krachtige en energieke man hebben gekend, zullen onthutst zijn over het feit, dat hij op 10 februari 1985 op de leeftijd van 66 jaar overleed. De heer Lindenbergh was lid van onze vereniging en nam ook wel eens deel aan onze jaarlijkse excursies. Hij is voor ons - vrienden van de Groninger molens - een man om niet te vergeten. De herinnering zal zeker weer levendig worden als de verplaatsing van de poldermolen "De Dellen" (95) haar beslag krijgt.

Hij zag - terecht - de verplaatsing van deze molen als de beste oplossing voor de problemen, die waren verbonden aan handhaving te 't Waar.

B.J.

DE HOLLANDSCHE MOLEN

Verslag van het middagedeelte van de Algemene Vergadering in Hotel Krasnapolsky te Amsterdam op 2 maart 1985. door D.J. Tinga.

Nadat 's morgens het huishoudelijke gedeelte van de Algemene Vergadering had plaatsgevonden, volgde 's middags het gedeelte, waar vele molenliefhebbers uit heel Nederland op af waren gekomen. Het begon met de jaarrede van de voorzitter, dr. ir. R. van de Waal. Hij stond even stil bij het overlijden van mevrouw N.A. Muysken-Schmidt, Anton Sipman en mevrouw E.Th.C. Zwijnenberg-Ruiter, die hier nu niet op de vergadering aanwezig konden zijn.

Ook was er een telegram binnengekomen van de heer B. van der Ven Czn., die wegens erge pijn niet had kunnen komen. De heer Van der Ven uit Groningen is nu 93 jaar en erelid van De Hollandsche Molen. Zijn vitaliteit vormde voor de voorzitter aanleiding tot de opmerking, dat zijn aanwezigheid op vergaderingen zoals deze eigenlijk maar node gemist kon worden. De voorzitter besloot, met algemene instemming van de vergadering, een telegram met daarin de beste wensen terug te sturen.

Het ledental van DHM vertoont een langzaam stijgende lijn. De voorzitter riep de leden op, om naar draagkracht de Vereniging te steunen. Dat dit al gedeeltelijk gebeurt, bewijst de gemiddelde contributie per lid, zoals die nu is: f 31,50.

Verschillende molenacties hebben zich het afgelopen jaar in den lande afgespeeld.

Twee keer een T.V.-uitzending van de AVRO over het molenaars-examen en De Hollandsche Molen, hetgeen weer een aantal leden had opgeleverd. In samenwerking met de Rabo-bank een tentoonstelling van molenmodellen in Madurodam. Dan was er een fototentoonstelling over molens in het Flevohof. De eigen fototentoonstelling van DHM reisde geheel Nederland door. Ook Kluwers Publiekstijdschriften steunde het molenbehoud.

Als voorbeeld van particulier initiatief noemde de heer Van de Waal het herstel van de molen "De Hoop" te Serooskerke door de bouwondernemer Visser. Ook de actie 'Klaver Vier' van de AVRO zorgde voor het herstel van acht molens, verspreid over het gehele land. Molens worden niet alleen bedreigd door een gebrek aan geld, maar ook door een gebrek aan publieke belangstelling.

De heer Van de Waal pleitte voor een grotere rol van de provin-

ciale overheden in het molenbehoud en voor een betere samenwerking tussen de diverse belangengroeperingen, zodat ze elkaar niet in de wielen gaan rijden.

Het moet in elk geval niet zo worden, dat er zelfs over wordt gedacht, om de Provinciale Molencmissies op te heffen, zoals in Groningen.

Toch had de heer Van de Waal ook veel positieve berichten, zoals de restauratie van ongeveer 25 windmolens en een aantal watermolens in het afgelopen jaar. Bovendien zijn er de laatste tien jaar 40 nieuwe molens aan het bestand toegevoegd die, ofwel als verloren waren beschouwd, of soms helemaal niet meer bestonden en weer uit het niets geheel nieuw werden opgebouwd.

De voorzitter besloot met een oproep tot een eensgezinde oplossing voor alle problemen, die het molenbehoud bedreigen en zullen gaan bedreigen en hoopt, dat er in 1985 betere regelingen op dit gebied zullen komen.

Dan volgt de uitreiking van de getuigschriften aan de in 1984 geslaagde vrijwilligers. Onder applaus worden ze aan de + 38 aanwezige nieuwe vrijwilligers uitgereikt. Sommige vrijwilligers zijn helaas niet komen opdagen, maar uit Groningen is bijna iedereen er. In Groningen waren in 1984 geslaagd mevr. Koster-Westervarder, en de heren Annema, Bouwknecht, Van Doorn, Duym, Geukes, Hofsteenge, Hoftijzer, Huizenga, Kalk, Oosterheert, Prins (Frl.), Punter en De Rijk. (Sorry, als ik iemand over het hoofd heb gezien, maar dat hoor ik dan waarschijnlijk wel? D.J.T.). Ook de heer Keizer, de vijfhonderdste geslaagde, was aanwezig. Hij had zijn getuigschrift al ontvangen, destijds uit handen van Z.K.H. prins Claus.

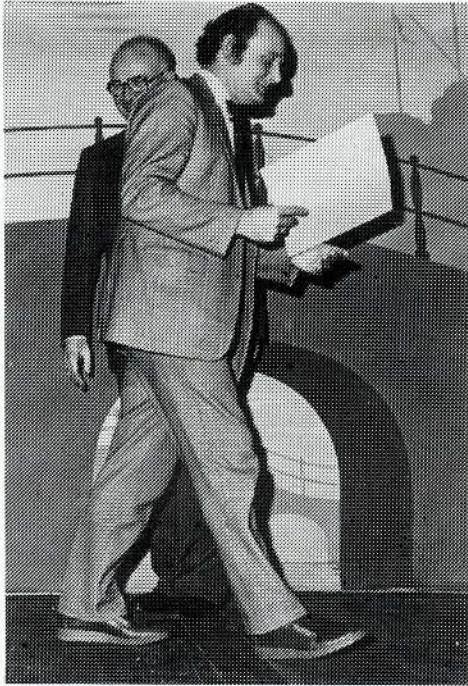
Eigenlijk naar verhouding een groot aantal geslaagden uit Groningen, als je even naar de getallen kijkt en dat deelt door elf provincies; daar moeten we een beetje trots op zijn en proberen zo te houden!

Hierna volgt de uitreiking van de Certificaten van Verdienste aan de heren Borst, Brandt en echtgenote, de heer Blok, Colijn en aan de Groninger Coen Westers uit Adorp.

Coen Westers is in de Groninger molenwereld ondertussen bijna een begrip geworden. Hij is werkzaam bij het molennmakersbedrijf van Bremer en Dunning, als ik het goed begrepen heb, ondertussen al zo'n 26 jaar. Zijn vakmanschap en inzet kregen met dit Certificaat nu een officiële beloning van De Hollandsche Molen. Toch gelooft uw redakteur, dat Coen waarschijnlijk wel zal vinden, dat hij z'n eigenlijke beloning heeft gekregen in het vakwerk, dat hij heeft geleverd bij de restauraties van diverse molens, in en buiten de provincie.

Als je gevoel voor de materialen waarmee je werkt hebt, zoals Coen, dan vind je je grootste beloning in het resultaat van het geleverde werk. Waarschijnlijk vond hij het maar niks, om zo in 't zonnetje gezet te worden, maar toch willen we hem ook op onze beurt nog eens van harte feliciteren met het verwerven van dit Certificaat, dat niet voor iedereen is weggelegd!

Hierna werden de jaarprijzen 1984 toegekend door het bestuur van de Stichting Molengiftenfonds voor Vernuft en Volharding. Jhr. T.A.J. van Eysinga, vice-voorzitter van DHM, die zoals bekend mag worden verondersteld, geen microfoon nodig heeft om

*De heer Coen Westers met het
zojuist ontvangen Certificaat.*

een grote zaal vol mensen met luide stem een algemene inleiding te geven, nodigde de heer en mevrouw Pouw op het podium, waar hen door Eric Zwijnenberg een jaarprijs werd uitgereikt. De familie Pouw is op allerlei molengebied actief. Mevr. Pouw doet de ledenadministratie van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, is secretaresse bij de examencommissie en maakt soms zelfs molenzeilen!

Haar man Gerrit maakt de fantastisch goede technische tekeningen van molens en molenonderdelen. Ook houdt hij zich bezig met het opleiden van vrijwilligers. Iedereen kent ook vast zijn boek 'Wiekssystemen' wel.

Ook een prijs krijgt het bestuur van de Molenstichting

Lattrop-Tilligte, vertegenwoordigd door de heren Borgman en Oortman, wegens hun activiteiten voor de herbouw van de twee molens daar. Ook de familie Brunninkhuis wordt hierbij genoemd. De heer en mevrouw Kolff, beiden zeer actief in het molenbehoud, worden vervolgens door Jhr. Van Eysinga toegesproken, omdat het vooral aan hun inzet te danken is, dat er zeven molens in het Gelderse rivierengebied in perfecte staat verkeren. Bovendien zat de heer Kolff 25 jaar in het bestuur van DHM. Ook zij krijgen de prijs voor Vernuft en Volharding.

Dan volgt een pauze, waarna de heer A.J. de Koning, architect BNA, een causerie houdt, met de vertoning van 6 x 6 kleurendia's op een scherm van zo'n vier bij vier meter. In z'n serie passeren ook een aantal molens uit Groningen de revue. Verscheidene dia's ontlokken een applaus aan het publiek, niet alleen vanwege de mooie beelden, maar vooral ook vanwege de presentaties van allerlei mensen en instanties, die sommige molens van wrakken weer in perfecte staat hebben gerestaureerd.

D.J.T.

- - -

Molennieuws

(De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar het molennummer in de tweede druk 1981 van het Groninger Molenboek.)

7. "De Jonge Hendrik" te Den Anel

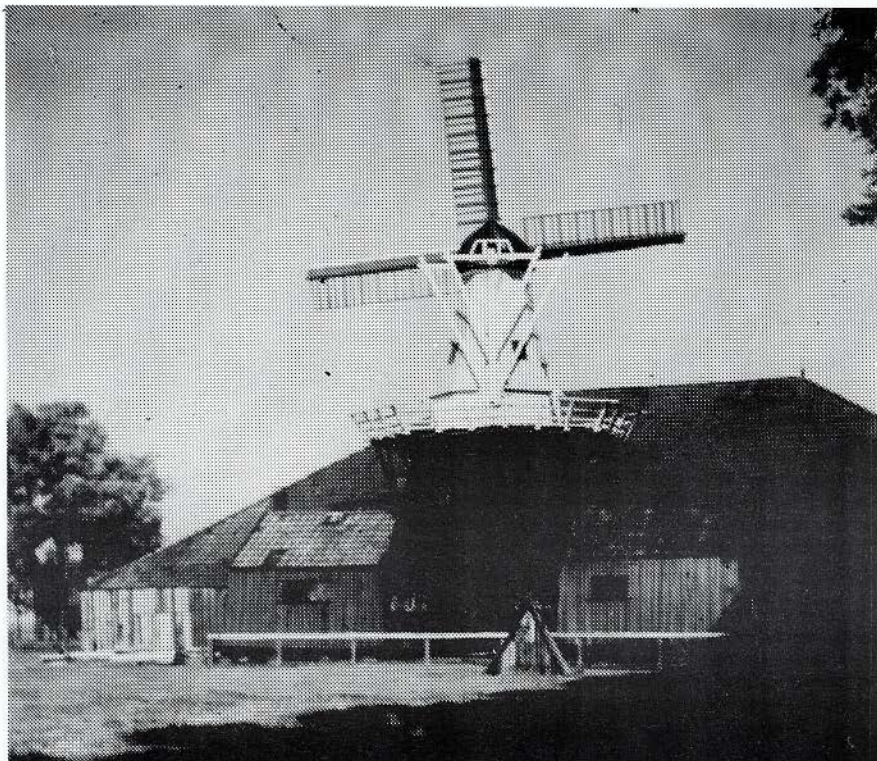
In het jaarverslag van de Stichting Groninger Molenvrienden wordt er reeds gewag van gemaakt, dat de Stichting Groninger Molenvrienden bezig is haar bezit uit te breiden. Reeds in de krant van 12 februari j.l. werd aangekondigd dat de gemeenteraad van Baflo tot overdracht van bovengenoemde molen zal besluiten. Dat is inmiddels gebeurd. Tussen het gemeentebestuur en onze Stichting werd een regeling getroffen, die het mogelijk moet maken de toekomst van de molen veilig te stellen. Zoals reeds meer gemeenten doen, krijgt de Stichting daarvoor een jaarlijkse donatie van f 5.000,-. Aan "De Jonge Hendrik" moet bovendien wat achterstand in de onderhoudstoestand worden ingehaald. Daarvoor zal de gemeente tien jaar lang f 5.000,- subsidie beschikbaar stellen. Hetgeen thans nodig is aan molenmakerswerk, muurwerk en overig werk wordt geraamd op f 73.000,-. Er waren ook nog verdere punten, die in zeer goed overleg met het gemeentebestuur zijn geregeld. In de krant werd nog vermeld dat "De Jonge Hendrik" de enige werkende pelmolen in de provincie Groningen is. Deze toestand is echter achterhaald. Molenaar J. Reitsema van de molen "De Leeuw" te Oldehove pelt al sinds enige jaren. Ook levert hij aan W. Postma, de molenaar op "De Jonge Hendrik", die de pellemolen niet meer in gebruik heeft.

De volgende molens 3. "De Eolus" aan het Aduarderdiep, 42. "De Eendracht" te Sebaldeburen, 44. "Westerhorner Molen" te Gaarkeuken, 46. "Hilmahuistermolen" te Visvliet, 55. "Zuidwendinger Watermolen" te Vierverlaten en 141. "De Zwakkenburger" onder Niezijl

zijn of poldermolens van het Waterschap Westerkwartier, of poldermolens, waarbij Westerkwartier (in verband met verdere concentratie van de waterschappen) betrokken is of zal zijn. Bovendien zijn ook in het geding de romp van de schepradpoldermolen "Bombay" te Lutjegast (pag. 75 van het Groninger Molenboek) en de bekende "De Jonge Held" te Leegkerk (57). Ook voor deze molens is een regeling in de maak om ze voor de toekomst veilig te stellen.

20. Zaagmolentje Bovenrijge

Zoals bekend kon de restauratie van deze molen niet meer worden meegenomen in het thans achter ons liggende subsidietijdperk. Toch mogen we zeggen dat het vrijwel zeker is dat alle inspanningen tot herbouw te komen, niet tevergeefs zijn geweest. Die inspanningen hebben zich inmiddels over jaren uitgestrekt. Op beurzen en tentoonstellingen werden acties gehouden met het herbouwplan als achtergrond. Dat heeft meer dan f 20.000,- netto opgeleverd.

Het zaagmolentje van Bovenrijge, zoals B. van der Veen Czn hem fotografeerde op 14 september 1934.

Geweldig werd ons optimisme versterkt door een zeer verheugende mededeling van de zijde van de Vereniging De Hollandsche Molen. Dank zij de opbrengst van de Actie Klaver Vier (die u zich zult herinneren van de T.V.) door de toen 60 jaar bestaande AVRO en de eveneens 60-jarige De Hollandsche Molen werd een opbrengst verkregen, van waaruit ook voor het plan Bovenrijge f 30.000,- beschikbaar gesteld! Daarenboven verwachten wij nog enkele subsidiemogelijkheden te benutten. Wij hopen dat onze aanvraag bij de Stichting Herstel Monumenten tot resultaat zal hebben dat de loonpost niet bijzonder hoog zal worden. Genoemde stichting bemiddelt in het scholen van jonge werklozen. Meer dan bij de molen "Aeolus" te Oldehove (90) het geval was (ook hier wordt gerestaureerd met bemiddeling van genoemde stichting) kan worden gezorgd voor goede leiding en begeleiding. Daarvoor zullen zich beschikbaar stellen de heer T.A.M. Krabbendam, houtzager op de "Fram" te Woltersum en tevens meubelmaker en

constructeur, en mevrouw ing. H. van der Wal, bouwkundige, als technisch-administratieve kracht in dienst van de Stichting Groninger Molenvrienden en de Stichting Monumentenwacht. Met de gemeente Ten Boer bestaat een goed overleg. Men acht de plaats (vanaf de stad gerekend in Ten Boer aan de overkant van het Damsterdiep nog net voor de bebouwing op) geslaagd. Het desbetreffende perceel is reeds enige jaren geleden met subsidie van het Anjerfonds door de Molenstichting aangekocht. Deze plek, met zijn toekomstige houtzaagmolen met schuren en een balkenhaven, kan een leuk steunpunt worden in een toeristisch circuit voor plezierboten. Voor dit circuit worden de nodige werken uitgevoerd, als het opruimen van een dam in het Damsterdiep te Garmerwolde en het maken van een kanaaltje met sluisje tussen het Damsterdiep en het Eemskanaal in die buurt. Eerderbedoelde bebouwing bevat ook een molenromp, voorkomende op de monumentenlijst: "De Widde Meulen" dicht bij de Boltsbrug te Ten Boer. Onze Molenstichting wil de toekomstmogelijkheden van deze molen nader in beschouwing nemen.

35. "Joeswert" te Feerwerd

In de voorgaande Zelfzwichter deelden we onder meer mee dat in de rechtszaak terzake van het falende hijswerktuig vonnis is gewezen. Volgens de uitspraak van de Arrondissementsrechtbank te Groningen was gedaagde (de firma Veldpape te Groningen) verantwoordelijk voor de schade als gevolg van het falen van de takel. Aldus zou de verzekeringsmaatschappij van gedaagde voor de kosten komen te staan. Evenwel is onze tegenpartij in hoger beroep gegaan. De zaak dient nu voor het Gerechtshof te Leeuwarden.

47. "De Hoop" te Haren

In De Zelfzwichter 2/84 schreven we over windbelemmering voor molens, waarbij ook de positie van de ambachtelijke korenmolen van de erven P. Ekkelkamp te Haren werd toegelicht. Deze ronde stenen stellingmolen leek toen door een ontwerpbestemmingsplan lelijk in het gedrang te komen. Er werd echter van diverse kanten aan de bel getrokken: door de Stichting Groninger Molenvrienden, De Hollandsche Molen, belangstellende inwoners in de gemeente Haren, terwijl tenslotte een ingezonden stuk van de heer B. van der Veen Czn in het Nieuwsblad van het Noorden ook nogal wat losmaakte. Op 21 februari j.l. ging de heer G. de Vries van de Hollandsche Molen zich nader op de hoogte stellen van de situering, door een bezoek aan de molen en de molenaarsfamilie, en van de ontwikkeling van de verdere plannen door een onderhoud met de adjunct-directeur van de Dienst Gemeentewerken. Vooral bij het laatste bleek dat inmiddels in veel sterkere mate met de molen "De Hoop" rekening wordt gehouden. Daarbij zal ook het advies van de Commissie Bestemmingsplannen van de Provinciale Planologische Dienst een belangrijke rol hebben gespeeld. Volgens de huidige gedachte zullen de gewraakte flatgebouwen in het Vondelpark er niet komen. Ook is afgezien van het maken van een knik in de Vondellaan. Het politiebureau zal wel dichter bij de molen komen, maar in laagbouw. Dit heeft verlies van

huidige parkeerruimte tot gevolg. Daarom houdt men vast aan de aanleg van een verdiept parkeerterreintje aan de zuidzijde van de molen. Alsdan zou een gedeelte van het molenerf tussen de molen en de Vondellaan eraan moeten worden opgeofferd. Nog steeds geen aantrekkelijke gedachte, hoewel we toch mogen zeggen dat er heel wat ten gunste van de molen wordt bijgesteld. Een pluspunt voor de molen, maar vooral voor de winkel bij de molen, is het maken van een toegang vanuit de Meerweg naar het molenerf. Hiervoor moet een huis worden aangekocht. Deze toegang wordt dan bijv. door het maken van een of meer palen, autovrij.

66. "De Zwaluw" te Zuurdijk

Deze stellingmolen heeft bijna een jaar zonder molenaar stil gestaan na het vertrek van vrijwilliger A. Groeneveld. Echter is met ingang van 1 februari 1985 de vacature weer vervuld. Het zijn Martin E. van Doornik, die kort daarvoor afscheid heeft genomen van de "Aeolus" te Adorp en de pas geslaagde vrijwilliger Paul de Rijk uit Groningen. Het is wel duidelijk geworden dat "De Zwaluw" nog veel onder-

houd nodig heeft.

De bovenas zit met de askop vast op het steenbord. De vlaggestok en de vangstok zijn afgenomen voor een verfbeurt; de ophangbeugel aan de achterkeuvelens voor de vangstok is griezelig dun (ca. 3 mm!) en dient nieuw vervangen te worden. Deze ijzeren beugel was niet eens om de vangstok vastgemaakt!

De trap naar de steenzolder, die alleen bereikbaar was door over een trapgat van de trap naar beneden heen te stappen, is verplaatst. Het was zeer onveilig voor bezoekers. De steenkraan zit vol met houtworm. Staartbalk, lange spruit en de grote voordeur zijn aangetast door zwam. Afkrabben en verven.

Molen "De Zwaluw" te Zuurdijk op 10 februari 1985.

Dat zijn slechts enkele voorbeelden uit een lijst met ongeveer dertig onderhoudspunten, die door Martin is opgesteld en kunnen, behalve de vastzittende bovenas (te verhelpen door molenmaker J.D. Medendorp), eigenhandig uitgevoerd worden. Een twintigtal zelfzwichtingskleppen zijn verrot en moeten worden vervangen. Deze oude kleppen zijn inmiddels weggehaald.

De eigenares, de vereniging De Hollandsche Molen, is zeer ingenomen met de nieuwe vrijwilligers met hun onderhoudsplannen. Op 21 maart zal DHM een werkbezoek brengen aan de molen, met aanwezigheid van de molenmaker en de heer B. Dijk en de beide vrijwilligers.

Blijft nog over één groot probleem: veel bomenhinder rondom de molen. Het zijn voornamelijk populieren, die in particulier eigendom zijn.

Martin en Paul zullen alles doen om de molen weer in goede conditie te brengen. Een mooie uitdaging voor de doe-het-zelvers, die wat meer molenervaringen kunnen opdoen.

In de molen bevindt zich een gave steenspil, compleet met schijfloop en staakijzer met klauw, afkomstig van het vroegere tweede koppel maalstenen. Kan die misschien terecht in de stenen romp van "De Widde Meulen" te Ten Boer, waarvoor er plannen tot completering als molen bestaan?

132. Molen "Edens" te Winschoten

Deze restauratie, welke uitgevoerd werd door molenmakerij Roemeling & Molema te Scheemda, is nagenoeg klaar.

De kosten komen op ruim f 300.000,-. Begin februari '85 werden de nieuwe stalen roeden gestoken en opgehekt (zie foto hiernaast).

Molen "Edens" te Winschoten met de bijna voltooide roeden.

De oliemolen te Vierverlaten

door A.W. Slors-Mulder te Hoogezand.

Al een hele tijd ben ik van plan te reageren op 'De Zelfzwichter' 3/84 en nu ligt het daarop volgende nummer al lang hier.

Hoewel dus zeer vertraagd wil ik u toch schrijven.

Het betreft de foto op pag. 27, waarbij staat dat dit de oliemolen "De Hoop" zou zijn van de heer Helder te Vierverlaten.

Uit de foto en uit het boekje 'Hoogkerk in oude ansichten' trek ik een andere conclusie. Het betreft de andere molen die inderdaad te Vierverlaten stond, nl. die van de heer Schoonveld en het op de foto staande huis is dat van de familie Schoonveld. In genoemd boekje staat op foto 33 nogmaals ongeveer dezelfde situatie, nl. de midden-linker-foto waarop u hetzelfde huis van de familie Schoonveld ziet. Op foto 29 uit dat boekje ziet u de achterkant van de molen "De Hoop", die eveneens in Vierverlaten stond. Het is de bovenbouw van "De Hoop", die nu in Kropswolde staat.

Ik ervaar het als heel vreemd om dit te schrijven, aangezien ik te jong ben om iets hiervan uit eigen aanschouwing te weten, maar het is mijn vader die in 1894 in Vierverlaten is geboren, die ons dit vertelde en die in het fotoboekje van allerlei bij-schreef, zodat ik dat nu kan nalezen. Mijn vader overleed in 1981.

Voor een beschrijving van het dorp Vierverlaten zal ik enkele delen uit een schrift met herinneringen, die mijn vader ons naliet, overnemen. Hij werd geboren op de werf van zijn ouders, die aan het Koningsdiep lag, een werf door mijn overgrootvader aldaar begonnen.

Mijn vader schreef: "Nu eerst de verdere omgeving. Liepen we langs ons eigen pad naar de brug te Vierverlaten, dan was vóór de brug links het café van Jinter. Rechts van de brug was het riante huis van de familie Schoonveld. Schoonveld was eigenaar van een z.g. oliemolen, waar lijnzaad en raapzaad geplet werd en de uitgedreven olie opgevangen. Van de hulsels der zaden werden vee-koeken geperst. De benodigde energie leverde de wind. Ging men over de brug, dan kwam men op de weg Groningen - Leek. Stak men die over, dan liep men de oprit in van de olielijnzaadmolen van mijn oom, de broer van mijn moeder, Jacobus. Toen de lijnzaadproductie moeilijker werd, ging Schoonveld rentenieren in Haren en mijn oom verlegde zijn bedrijf naar het fabriceren van mengvoer voor kippen, varkens, etc."

Die oom Jacobus was dus de heer J. Helder van de molen "De Hoop". Er is, ik meen in 1981 een kalender van Hoogkerk uitgegeven en daarop kwam een foto van de molen "De Hoop" voor, waarop duidelijk te zien is dat het zoiets is geweest als de nu nog te Roderwolde staande oliemolen. Mijn vader nam een aantal jaren voor zijn overlijden mijn broer en ik mee naar Roderwolde en zei dat zo ongeveer de molen van oom Jacobus eruit had gezien.

A.W. S.-M.

- - -

Rectificatie

Het is ons gebleken dat er in het artikel over de examens in 'De Zelfzwichter' nr. 4/84 een fout is geslopen.

Eén van de geslaagde vrijwilligers wordt door ons ten onrechte H. Ruiters genoemd. Dit moet de heer H. Punter zijn. Onze excuses hiervoor, maar ook hij natuurlijk van harte gefeliciteerd!

de Redactie.

Ook in Groningen waren molentjes op schuur

door B. van der Veen Czn.

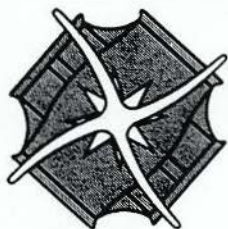
De heer Van der Veen schrijft als reactie een artikel van de bekende Emders molenvriend Dietrich Janßen in 'De Zelfzwichter' 4/84 betreffende een windmolentje, staande op een schuur te Uphusen ten westen van Emden, dat er in het verleden ook in onze provincie Groningen dergelijke molentjes op een schuur hebben bestaan. Naar aanleiding daarvan geeft de heer Van der Veen vermelding van een tweetal molentjes aan onze zijde van de grens.

Sedert 1900 stond er te Blijham, aan de oostzijde van de weg naar Wedde, dus in de oude Heerlijkheid Westerwolde, in de oude Molenhörn, een kleine windmolen op een schuur. De bouwer was de stelmaker B. Riemeijer, geholpen door de molenmaker Jan Wiertsema. Het was een kleine vierkante molen, zonder kleedhout, met een geschoorde stelling en met zelfzlichtende roeden. Het was een zaagmolentje. Na een stormschade in 1943 is de molen afgebroken in 1945. Na B. Riemeijer was eigenaar zijn zoon J. Rienmeijer. Als laatste eigenaar wordt een Westers genoemd.

Dan heeft er nog aan de zgn. Ganzedijk, bij Finsterwolde, dus in het Reiderland, waar nu nog de grote koren- en pelmolen staat (38), op een schuur een kleine achtkante molen gestaan, een korenmolen. Ook met zelfzlichtende roeden, met een stelling met schoren. Het achtkant was bekleed en geasfalteerd, evenals de kap. De bouwer was bakker A. Mulder, later opgevolgd door zijn zoon J. Mulder. Later kwam ter plaatse een motormaaldersrij en werd de molen afgebroken in 1933.

Links het molentje van Blijham, rechts te Ganzedijk.

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

JAARVERSLAG 1984.

De tijd spoedt zich voort. Het jaar 1984 is geschiedenis geworden. De secretaris van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens zal u onderstaand verslag doen van het wel en wee van

onze vereniging anno 1984.

Het door het bestuur zo zeer gewenste aantal van duizend leden kon helaas wederom niet worden bereikt. Per ultimo december bedroeg het aantal leden 647 (v.j. 652). Het streven van de overheid om meer initiatief over te laten aan particuliere instellingen en het monumentenbeleid zoveel mogelijk te decentraliseren, geeft al het belang van onze vereniging aan om het aantal leden minimaal constant te houden maar indien enigszins mogelijk sterk uit te breiden.

In het verslagjaar werden 8 bestuursvergaderingen gehouden voor het merendeel in de kantoorruimten van de Analistenschool te Groningen. 'De Loods' te Hoogkerk waarin in het verleden veel werd vergaderd is niet meer beschikbaar. Voor onze leden en belangstellenden waren er weer 2 ledenvergaderingen. In de eerste plaats was dat onze jaarvergadering op donderdag 29 maart 1984

in de zaal 't Vinkhuys' aan de Boraxstraat te Groningen, bezocht door ruim 50 personen. Onze penningmeester de heer L. Groenewold uit Zuidwolde vertoonde een reeks molen-dia's waarvan de aanwezigen zichtbaar genoten.

De najaarsvergadering annex propagandaavond vond plaats te Sebaldeburen op 8 november 1984 in de grote zaal van 't Spectrum' aan de Kerkweg aldaar. De leiding van deze avond was voorbereid door ons lid dhr. H. Berends. En de organisatie was voortreffelijk!

Na de gebruikelijke agendapunten bood dhr. M.E. van Doornik een boek aan, door hemzelf samengesteld, dat een aanvulling mag betekenen op het Groninger Molenboek. Het bevat de technische gegevens van alle Groninger Molens, 166 pagina's dik. Het bestuur is bijzonder ingenomen met deze belangrijke gift. Het zal zich nog beraden op eventuele uitgave van een en ander. Na dit agendapunt werden dia's vertoond van de restauratie van de poldermolen "De Eendracht" te Sebaldeburen verzorgd door dhr. H. Berends, waarna tot slot nog een hele serie dia's ten tonele werden gebracht over Belgische en Noordfranse molens door dhr. van Doornik. Tot slot toonde dhr. van Doornik nog een aantal opnamen van de in de vijftiger jaren door de bekende molenmaker Chr. Bremer gerestaureerde Engelse molen in Cranbrook. De heer Bremer, die als lid aanwezig was, was zichtbaar ontroerd door het getoonde en gaf hierop interessante bijzonderheden. Deze bijeenkomst werd bezocht door 88 geïnteresseerden!

Excursie:

Zaterdag 1 september organiseerde de vereniging weer de jaarlijkse excursie met als hoofddoel de bezichtiging van de vesting Bourtange met z'n nieuw gebouwde standerdmolen. Er was die dag wind maar helaas ook regen, maar de 88 deelnemers keerden voldaan naar huis terug. Deze excursie was voorbereid door onze penningmeester de heer Lammert Groenewold, waarvoor alle hulde!

Propaganda op beurzen:

Ook in dit verslagjaar was onze vereniging weer present op diverse beurzen en tentoonstellingen. Ook dit jaar echter niet zo dikwijls als in het verleden wel het geval was. Twee zaterdagen waren wij aanwezig tijdens de zomerfeesten te Zoutkamp. De opbrengst alhier viel erg tegen, maar toch is het goed dat onze vereniging zijn gezicht weer heeft laten zien. Op 4 en 5 augustus 1984 waren we te vinden op het Landgoed Nienoord te Leek, de vrijwilligers die de stand bevolkten waren tevreden over de opbrengst en hadden bovendien gezellige dagen gehad. Ook op de Jaarbeurs in de Martinihal te Groningen hadden we een plaats gekregen op het buiten terrein. Deze plek viel tegen en de verkoop was dan ook zeer matig. Vanaf deze plaats ook nog weer eens onze hartelijke dank aan alle vrijwilligers die het houden van deze beurs-activiteiten mogelijk maken.

Andere activiteiten:

De 12e nationale molendag op 12 mei 1984 was een groot succes dankzij de stevige N.O. wind. Het totaal aantal draaiende molens in geheel Nederland bedroeg 591 (v.j. 463).

In de provincie Groningen waren op die dag 51 draaiende of open-gestelde molens te zien. Vorig jaar bedroeg het aantal 41, dus een flinke toename. De hoop die de Werkgroep Nationale Molendag te Hoogeveen aan het eind van het vorig jaar uitte, is dus be-waarheid geworden. Bij de start van de Nationale Molendag, te-vens de Landelijke Fietsdag te Groningen was onze vereniging present. Op zaterdag 26 mei 1984 organiseerde de vereniging 'De Hollandsche Molen' weer een landelijke contactdag (de zevende alweer) voor besturen van molenverenigingen en stichtingen. Deze bijeenkomst vond plaats in het hotel Casa te Amsterdam. Enige bestuursleden van onze vereniging waren ter plaatse. Op 14 novem-ber tenslotte was een afvaardiging van het bestuur naar Haren ge-togen om de officiële presentatie bij te wonen van het eerste boekje uit de Harener Historische reeks 'Molens tussen stad en D'Olde lantschap'. Dit vond plaats in de Openbare Bibliotheek aldaar waar tevens een kleine tentoonstelling over molens te zien was, verzorgd door onze voorzitter de Heer T. de Jong.

Molen-openingen:

Op zaterdag 5 mei 1984 vond de officiële opening plaats van de geheel gerestaureerde koren- en pelmolen "Eva" te Usquert. Het was prachtig weer met een beste wind. In het hele dorp werd feestgevierd. De uit 1891 daterende molen, welke sinds 1953 ge-meente-eigendom is, staat er weer fier bij!

Molen-deskundige provincie:

In het vorige jaarverslag hebben wij aandacht besteed aan het afscheid van de provinciale "molenman" en bestuurslid dhr. B. Jongsma. In het begin van 1984 is naarstig gezocht naar een op-volger. Een dat is gelukt! Met ingang van 1 mei is in de functie van administratief-technische kracht voor de Monumentenwacht en de Stichting Groninger Molenvrienden, benoemd Mej. Hiltje van der Wal, Ing. uit het Friese Molenend. Wij wensen Mej. van der Wal heel veel succes toe in haar nieuwe loopbaan. En wij zijn er van overtuigd dat haar benoeming ten goede zal komen aan onze zo dierbare Groninger Molens.

Bestuurssamenstelling:

In het verslagjaar waren aan de beurt van aftreden de heren B. Dijk en L. Groenewold. Beiden stelden zich echter herkiesbaar. Het zittende bestuur werd dus in 1984 niet gewijzigd. Voor de nieuwe leden volgt hierbij dan een opsomming van het huidige bestuur:

T. de Jong	- Hoogkerk	Voorzitter
C.E. van der Horst	- Scheemda	1e secretaris
L.H. Brink	- Haren	2e secretaris
L. Groenewold	- Zuidwolde	penningmeester
B. Dijk	- Den Ham	technisch adviseur
B. Jongsma	- Groningen	hoofdred. 'De Zelfwichter'
Dr. C. Pik	- Groningen	vice-voorzitter
J. van Dijk	- Groningen	lid
Mevr. E.H. Laan-Berghuis	- Groningen	lid
L.E. Buiskool	- Blijham	lid
F. Graeler	- Zuidhorn	lid

Met deze 11 leden is het bestuur voltallig.

Vrijwillige Molenaars:

Zoals ieder jaar werd ook in 1984 een excursie georganiseerd voor Vrijwillige molenaars in opleiding. Onze technisch adviseur en instructeur de heer B. Dijk was ook ditmaal weer de grote promotor van dit gebeuren. Het werd een tocht op 7 april j.l. naar de provincie Gelderland alwaar werd bezocht een standermolen te Terschuur, een torenmolen te Zevenaar, een onderslag-watermolen met bijbehorende spinnekop te Laag-Keppel, een torenmolen te Zeddam, een stenen grondzeiler te Braamt en tenslotte een achtkante stellingmolen te Vragender. Er waren 18 deelnemers die vol enthousias me op deze dag zullen terug zien. In het verslagjaar werden ook weer examens afgenomen voor de vrijwillige molenaars in onze provincie en wel op 4 juni op de hoge achtkante stellingkorenmolen "Entreprise" te Kolham en op dezelfde molen ook nog op 27 juni. De geslaagden waren Mevr. G. Koster-Westervaarder (Finsterwolde) en de heer W. Hoftijzer (Bourtange). Op laatstgenoemde datum slaagden de heren E.Geukés (Bourtange) en A. Hogsteenge (Vriescheloo). Op de stellingmolen "De Meeuw" te Garnwerd werd het examen afgenomen op 5 juni en hier slaagden de heren J. Oosterheerd (Groningen), T. Kalk (Ruischerbrug), W.H. Huizenga (Usquert), R. Bouwknegt (Loppersum) en A.W. Prins uit Marssum (Fr.). Totaal moest een viertal kandidaten geheel of gedeeltelijk worden afgewezen, wij hopen voor hen dat zij in het volgend jaarverslag als geslaagden kunnen worden vermeld. De examens in het najaar (4 oktober) vonden plaats op de poldermolen "Goliath" bij Roodeschool, 6 kandidaten en 5 geslaagden t.w. de heren G. van Doorn, P.H.M. de Rijk, L.H. Duym en H. Punter (allen uit Groningen) en dhr. A. Annema (Winschoten). Aan al deze mensen een hartelijk proficiat!

Vooruitzichten 1985:

Als u als aandachtige lezer van onze vaste rubriek "Molennieuws" dat in ons verenigingsblad "De Zelfzwichter" verschijnt, in gedachten teruggaat naar het daar beschrevene dan zult u weten dat er ook in 1985 nog steeds gewerkt wordt aan het instandhouden van ons molenbezit. Als hoogtepunt melden wij slechts de overplaatsing van de nu nog in 't Waar staande twee-vijzelige poldermolen "De Dellen" naar de veel beter bereikbare plaats te Nieuw-Scheemda. Deze verplaatsing zal in 1985 z'n beslag moeten krijgen. Op diverse plaatsen zijn restauraties in uitvoering en in voorbereiding. Onze vereniging hoopt, in samenwerking met de Stichting Groninger Molenvrienden een begin te kunnen maken met de herbouw van het in onderdelen opgeslagen molentje uit Bovenrijge. Reeds sinds de oprichting van onze vereniging streven wij naar herbouw van dit unieke koren- en zaagmolentje uit 1903 en het ziet er naar uit dat het er nu eindelijk van gaat komen! Voorts is vanuit het bestuur de beslissing gevallen om een actuele molenfilm te laten vervaardigen over molens en "molennieuws" rond dezer Groninger monumenten, werktuigen van een kleinschalige economie. Tenslotte willen wij onze leden hartelijk dankzeggen voor de door hen gegeven financiële en morele steun.

C.E. van der Horst.

Stichting Groninger Molenvrienden

JAARVERSLAG OVER 1984.

Bestuurssamenstelling:

De samenstelling van het bestuur bleef onveranderd als volgt:

T. de Jong, Hoogkerk	- voorzitter;
B. Jongsma, Groningen	- eerste secretaris;
J. van Dijk, Groningen	- penningmeester;
B. Dijk, Aduard	- technisch adviseur;
L.H. Brink, Haren	- tweede secretaris;
W.O. Bakker, Harkstede	- lid;
R.J. Clevering, Eenrum	- lid.

De vier eerstgenoemde vormen het dagelijks bestuur.

Financiële steun

Wij danken onze financiële steun in de eerste plaats aan het provinciaal bestuur, waarbij het beleidsplan 1982-1986 tot basis dient. Verder zijn wij erkentelijk voor de steun, die wij van gemeenten ondervinden, in het bijzonder van die gemeenten, waar wij een molen in bezit hebben. In voorafgaande jaarverslagen is toegelicht in welke mate desbetreffende gemeenten ons bijstaan in het jaarlijks onderhouden van windmolens, respectievelijk in het inhalen van een achterstand in dat onderhoud. In dit verband verwezen zij naar ons financieel verslag over 1984.

Zoals reeds in het verslag over 1983 is opgemerkt, is vanuit de molenwereld - zeker vanuit de Groninger molenwereld - steeds te kennen gegeven geregeld onderhoud als een groot molenbelang te zien. Dit geldt des te meer nu steeds duidelijker is geworden dat het rijk niet meer als vroeger subsidiegelden verstrekt voor zware restauraties. Het verheugt ons derhalve dat in 1984 juist ten aanzien van de subsidieregeling voor het jaarlijkse molenonderhoud twee belangrijke verbeteringen bekend werden:

- Het rijk heeft het maximum, waarop de subsidieberekening wordt gepast, verhoogd. Voor niet in bedrijf zijnde molens is het opgetrokken van f 2.000,- naar f 3.000,-. Voor in bedrijf zijnde molens (en dat zijn de meeste in Groningen mede dank zij vrijwillige molenaars) is het maximum van f 3.000,- op f 5.000,- gebracht.
- Het Provinciaal Bestuur van Groningen verhoogde zijn aandeel in de bedoelde regeling van 15% naar 25%.

In november gaven wij in een rondschrijven aan moleneigenaren en gemeenten bekendheid aan deze verbeteringen.

We maakten reeds melding van het feit dat soms een achterstand in het onderhoud moet worden ingehaald. Dat geldt thans vooral voor onze dorpskorenmolen "Ceres" te Spijk. O.a. werd hier op 29 oktober 1984 een nieuwe roede gestoken.

Samenwerking met de plaatselijke molenstichtingen

In voorafgaande jaarverslagen hebben we onze overkoepelende functie toegelicht. De meer plaatselijk werkende molenstichtingen zijn: De Slochter Molenstichting, Molenstichting De Meeuw en Joeswert gemeente Ezinge, Molenstichting Hunsingo en omstreken en de Molenstichting Oldambt. Met alle stichtingen bestaat een goed contact. Als actuele molenverbeteringen daartoe aanleiding gaven keerden wij op aanvraag bijdragen uit. In het verslagjaar werden bijdragen beschikbaar gesteld voor de te verplaatsen poldermolen "De Dellen" te 't Waar, de korenmolen "De Meeuw" te Garnwerd en de poldermolen "De Noordermolen" te Noordbroeksterhamrik.

"De Noordermolen" te Noordbroeksterhamrik.

Verhouding met diverse moleninstanties

De samenwerking met de Provinciale Groninger Molencommissie is indertijd gestructureerd in die zin, dat de molenvrienden een lid aangewezen hebben in de Provinciale Groninger Molencommissie, terwijl omgekeerd de secretaris van die commissie deel uitmaakt van het bestuur van onze stichting en van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens. Bovendien vond enige malen overleg plaats met vertegenwoordigers van het Provinciaal Bestuur. Ook hadden wij meermalen contact met moleneigenaren, wanneer het ging om het aanstellen van vrijwillige molenaars of over een polder-

molenaarswoning. In 1984 leidde het overleg dat wij voerden aan- gaande overdracht van molens aan onze stichting nog niet tot con- crete resultaten. Evenwel moet worden voorzien dat dit overleg in 1985 tot een aanzienlijke uitbreiding van ons molenbezit zal re- sulteren. Onze stichting zette haar samenwerking voort met de Vereniging De Hollandsche Molen waar het ging om het verbeteren van de korenmolen "De Zwaluw" te Zuurdijk, eigendom van de Hollandsche Molen en in beheer bij onze stichting. Voor bedoeld verbeteringsplan werd gebruik gemaakt van de inmiddels niet meer van kracht zijnde 'Klein-herstel-regeling'. De oplevering vond plaats op 7 december 1984.

Samen met de Hollandsche Molen vochten wij een ontwerp-bestem- mingsplan in het dorp Haren aan. In dit bestemmingsplan werd on- voldoende rekening gehouden met de korenmolen "De Hoop". Een ernstige kans op windbelemmering lijkt te zijn afgewend.

Op de twaalfde Nationale Molendag op 12 mei 1984 draaiden in de provincie Groningen bijna 50 van de 82 windmolens. Dit - lande- lijk gezien - gunstige resultaat kwam vooral door toedoen van vrijwillige molenaars tot stand. Ook in 1984 werden vaste molen- draaizaterdagen gehouden op alle eerste zaterdagen van mei tot en met september. Zulke voor bezoek openstaande molens voeren een blauwe wimpel of een vlag op of bij de molen. Wij verleenden medewerking aan de tot standkoming van een lijst van draaiende molens met hun (vrijwillige) molenaars. Deze lijst wordt uitge- geven door de V.V.V. te Groningen.

Molens, in het bezit van de Stichting of anderen:

(de nummering is die van het Groninger Molenboek)

3. "De Eolus" aan het Aduarderdiep

Voorafgaande aan verdere acties werd onze stichting door het Waterschap Westerkwartier gemachtigd voor deze molen f 10.000,- aan onderhoud te besteden. Bij deze molen staat een door het muldersechtpaar bewoonde woning. Zoals bekend hechten wij waarde aan het zoveel mogelijk handhaven van de twee-eenheid: poldermolen/mulderswoning. Dit om landschappe- lijke en historische redenen maar zeker ook voor het tegen- gaan van vernielingen aan de molen. Wij hebben ons bij het waterschap ingespannen voor het verbeteren van de zeer slechte onderhoudstoestand van de mulderswoning. Dit leidde niet tot resultaat.

18. Korenmolen "Ceres" te Spijk

Reeds onder "financiële steun" vermeldden we dat goede vor- deringen zijn bereikt in ons streven deze fraaie dorpskoren- molen, die in werking wordt gehouden door de ambachtelijke molenaar R. Keizer, zoveel mogelijk op peil te brengen.

20. Zaagmolen Bovenrijze

Het herbouwplan zal gerealiseerd worden op ons perceel te Ten Boer, Damsterdiep oostzijde. Aan het eind van het ver- slagjaar werd - door een verheugende gift - duidelijk dat we althans een begin kunnen maken met de herbouw.

32. Korenmolen "De Lelie" te Eenrum

Deze molen wordt geregeld gedraaid door een vrijwilliger. Met

de gemeente werd overeengekomen dat iets gedaan wordt aan molenhinderlijke beplanting. Deze molen verkeert in een toestand, dat met normaal onderhoud kan worden volstaan.

34. Koren- en pelmolen "De Vier Winden" te Pieterburen

De verbeteringen hielden o.m. in het inbrengen van een nieuwe loper (de bovenste van een koppel maalstenen).

49. "De Witte Molen" van de Glimmer Polder

Het overleg met het bestuur van het Waterschap Glimmen leidde tot de afspraak, dat het nodige zal worden gedaan aan het onderhoud van deze molen, zo nodig met enige financiële steun van onze stichting.

55. "Zuidwendinger Watermolen" te Vierverlaten

In overleg met het Waterschap Westerkwartier werd een begin gemaakt met de conservering van deze watermolen.

122. "Goliath" in de Eemspolder bij Roodeschool

De toestand van deze molen kon in het verslagjaar op een goed peil worden gebracht, mede dankzij vakkundig verwerk van de twee vrijwilligers op deze molen. Ook zijn nieuwe zeilen aangeschaft. Op 4 oktober 1984 fungeerde deze molen als examenmolen. Vier vrijwilligers in opleiding deden hun best hier hun diploma te behalen.

123. Korenmolen "De Onderneming" te Vierhuizen

Dit is onze "lesmolen"; hier worden vrijwilligers opgeleid. Tot de verbeteringen, die in 1984 aan deze molen werden uitgevoerd behoort ook de aanleg van electriciteit. Duidelijk werd dat verdere maatregelen tegen te grote vochtigheid van het muurwerk nodig zijn.

Overig nieuws

De secretaris werd als afgevaardigde aangewezen in de Bestuurscommissie voor de molens in de gemeente Zuidhorn en in een Initiatiefgroep uit de gelederen van een groot deel der monumenten en aanverwante organisaties.

Met ingang van 1 mei 1984 ging een kantoortje fungeren voor de Stichting Monumentenwacht Groningen en onze stichting. Mevrouw ing. H. van der Wal werd hier als technisch-administratieve kracht aangetrokken. Daarmee werd voorzien in een vacature, die was ontstaan door het uittreden (met gebruikmaking van de V.U.T.-regeling) van de heer B. Jongsma uit provinciale dienst.

Onze penningmeester is - in samenwerking met de Provinciale Accountantsdienst - gekomen tot een financiële administratie van een professionele kwaliteit.

De Zelfzwichter, het mededelingenblad van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en onze stichting, verscheen eens per kwartaal.

Het bestuur hield in goede sfeer zijn 41e tot en met 47e vergadering. Daarenboven vond soms overleg tussen leden van het dagelijks bestuur plaats.

B. Jongsma.

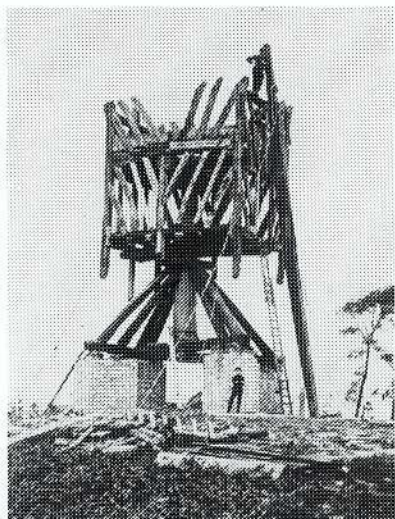
Molenaar M.C. Sanders uit Vriescheloo

door Derk Jan Tinga.

Marinus Sanders is een telg uit een oud molenaarsgeslacht, oorspronkelijk afkomstig uit Zeeuws-Vlaanderen. In 1924 besloot z'n vader, Jacob Sanders, vanuit Sluis te verhuizen naar het kleine dorp Vriescheloo in Oost-Groningen. Z'n grootvader, Isaac Sanders, was molenaar geweest op molen "De Brak" in Sluis. Dit was een ronde stenen stellingmolen, die volgens de heer Sanders tegenwoordig als een soort souvenirwinkeltje is ingericht en er dus nog steeds staat. Z'n overgrootvader was molenaar in Kats, op Noord-Beveland aan de Oosterschelde. Ook de broers van Marinus kozen bijna allen voor het korenmuldersvak. Z'n oudste broer Isaac werd molenaar te Hoedekenskerke op Zuid-Beveland op een ronde stenen beltmolen en maalde later in Schore met een motormaalderij. Z'n broer Kees heeft tijdens de crisisjaren nog een poosje gewerkt bij molenaar Edens in Winschoten en ging later nog naar de "Aurora" van molenaar Oomkens te Noordbroek en naar Wichmond (bij Zutphen) en Voorst. Dat is ook degene, die in de 'Gilde Informatie' voor vrijwillige molenaars eens een smakelijk verhaal over het verven van de zeilen in Vriescheloo heeft geschreven. De molenaars in het zuiden hadden de gewoonte, rode verfstof (zgn. 'rode bol') op de zeilen te smeren.

In Groningen was men dat niet gewoon, zodat de plaatselijke politiemannacht, dat er illegaal was geslacht, toen hij de natte rode kleurstof op het gras van het molenerf zag. (Iemand, die dat prachtige verhaal nog eens wil lezen, gelieve de allereerste stencils van het Gilde nog eens te raadplegen). Alléén de oudste broer van Marinus, Michiel, is altijd in de landbouw werkzaam geweest en had dus niet voor het molenaarsvak gekozen. Z'n broer Jacob was nog een poosje op de molen van Zoutelande werkzaam geweest, maar ging later als militair naar Indië, waar hij - na de Japanse inval - later bij de aanleg van de Birma-spoorweg om het leven is gekomen. De laatste broer, Johan, is nog een poos als molenaar werkzaam geweest in Heininge, bij Veere en ging later naar Rotterdam, om daar te werken op de bloemfabriek 'De Maas'.

In Sluis was in opdracht van Jacob Sanders Sr. in 1909 de standerdmolen van Den Hoek te Zelzate weer opgebouwd. Die molen was op dat moment al behoorlijk oud; waarschijnlijk van vóór 1700. Hij werd aangevoerd als een soort bouw pakket op ongeveer tien wagens vol. Het werk werd uitgevoerd door de molenaars vader en zoon Pisonnier uit Sleidinge. De molen werd iets buiten de stad gebouwd, aan de weg naar Sint-Anna ter Muiden en werd, omdat hij zo dicht bij de grens stond, de "Pasmolen" genoemd. De molen stond op hoge stiepen (ook wel teerlingen genoemd). Marinus weet nog, dat hij als klein jongetje maar nauwelijks op de teerlingen kon klauteren en, als hij er eenmaal op zat, er bijna niet weer af durfde. Zoals gezegd, verkocht Jacob Sanders de molen in 1924. De nieuwe eigenaar, R. Heyens, liet de molen, die nogal wat last van windbelemmering had vanuit het noorden, in 1926 afbreken. Het gekke daaraan was, dat de bomen die hiervoor zorgden, opnieuw waren aangeplant, nadat een vorige rij op verzoek van Jacob Sanders in 1916 waren gekapt. Omdat het op dat moment oorlog was, en er dus vraag was naar brandhout, heeft de

Links: "De Pasmolen" te Sluis in aanbouw. Let op de enkelvoudige spoorstijl onder de steenbalk, wat op een zeer hoge ouderdom wijst.

Rechts: de gereedgekomen standerdmolen te Sluis die specifieke Vlaamse kenmerken heeft, zoals gebroken mansarde-kap, staart met loopschoren, en kleine balkon zonder spruit.

gemeente Sluis nog aardig aan dat kappen verdiend, terwijl de molenaar in het vervolg geen last meer had van windbelemmering. Totdat dus de nieuwe bomen hoger begonnen te worden Bij de verhuizing van Sluis naar Vriescheloo werd een gedeelte van het huisraad verkocht in Zeeuws-Vlaanderen en de familie stak met de pont 'Wilhelmina' van Breskens naar Vlissingen over. Daar stapten ze op de trein richting Winschoten. Dat was een hele onderneming in die tijd! In Winschoten werd de hele familie in een taxi geladen en vertrok men naar Vriescheloo. Marinus vertelde, dat Vriescheloo op dat moment (1924) nog erg afgelegen lag en er zelfs nog sommige mensen in zelfgebouwde plaggenhutten woonden. Zestig jaar later kun je je zoiets maar nauwelijks meer voorstellen. De Molen "De Korenbloem" was oorspronkelijk uit Scheemda afkomstig, gebouwd in 1803, waar hij als oliemolen had gediend aan de noordoever van het Zijldiep. Molenmaker Siefkens uit Blijham had hem in 1895 voor de heer R. Rautenberg uit Bourtange in Vriescheloo weer opgebouwd als koren- en pelmolen. Daar stond op dat moment nog de gesloten standerdmolen van Drenth, die kennelijk de strijd in 1909 niet meer kon volhouden, want in dat jaar werd de stander gesloopt. In 1924 waren de gebr. Bruining nog molenaar op "De Korenbloem" en tevens bewoners van het grote molenaarshuis, samen met hun huishoudster, Bertha Grol. Toen de familie Sanders uit Zeeuws-Vlaanderen arriveerde, gaf dat eerst nogal enige taalmoeilijkheden aangezien het Gronings en het Zeeuws-Vlaams nogal van elkaar verschilden. Bovendien hadden de gebr. Bruining nog geen nieuwe woning kunnen vinden, zodat de twee families eerst enige tijd in hetzelfde huis moesten wonen.

"De Korenbloem" te Vriescheloo in 1930, met de nieuwe roede (zonder zeilen).

Roggebrood, wat in Groningen veel werd gegeten, had de familie Sanders nog nooit gehad en ze vroegen zich af, wat voor 'zwarte koek' dat nu eigenlijk wel was. Echte liefhebbers zijn ze er nooit van geworden, vertelde Marinus. Het grootste probleem vormde in het begin toch wel de taal. Maar na verloop van tijd loste dat probleem zich vanzelf op. Toch kun je aan de heer Sanders nog heel goed z'n zuidelijke tongval horen. Jacob Sanders was vrij klein van stuk, zoals vele zuiderlingen. Hij had de gewoonte, om niet gewoon bij de trap van de molen naar beneden te lopen, maar om met het touw in z'n handen naar beneden te springen. (Iemand van de vrijwilligers, die het ook eens wil proberen, kan het beste eerst voor een laag eelt op z'n handen zorgen...)

*Marinus Sanders
(met pet) voor de
boerderij van Bruno
Kremer in 1930.*

Op zekere dag werd hij geroepen voor de koffie door een toevallig aanwezige marechaussee, die door z'n vrouw naar de molen gestuurd was om te zeggen dat de koffie klaar was. Jacob Sanders greep het touw en sprong volgens z'n gewoonte naar beneden. Bovenop de arme marechaussee, die onder aan de trap stond te roepen. Volgens Marinus hebben ze er later nog erg om gelachen, want de man had z'n pet over de oren en zat onder het meel. Jacob Sanders zwoer ook bij windkracht en wilde van geen motor weten. Als je over een motor begon voor de maalderij, dan sloeg hij op z'n borst en zei: "Hier zit de motor". Ook was hij een liefhebber van pijptabak. Marinus vertelde, dat de molen nog eens door een toeval aan brand ontsnapt is, toen z'n vader z'n bril in de molen had laten liggen en hij er even heen liep, om die bril op te halen. Toen hij in de molen kwam, lag daar niet alleen de bril, maar ook de pijp op een reeds smeulende zak! Gelukkig kon alles worden gedoofd, maar het was wel een gevaarlijke situatie geworden, als z'n vader niet toevallig z'n bril had gemist. Tegen brand was er vroeger in de kap van de molen een teil water aanwezig met een paar oude zakken. In de meeste brandverzekeringscontracten uit die tijd was het ook voorgeschreven. Soms liep de molenaar wel eens even naar de kap als er zwaar gevangen was, om te kijken of alles in orde was.

Molenaar Sanders was een liefhebber van kleuren en z'n molen was van binnen dan ook fleurig beschilderd, zoals de tegenwoordige bezoeker nog gedeeltelijk kan zien, o.a. op een van de verdiepingen, waar hij z'n vroegere stander op de muur heeft geschilderd en aan sommige balken en wielen. Meestal was voor dit soort zaken echter geen tijd en moest er hard worden gewerkt. Als er maar een beetje wind was, werd de molen ingespannen en werd er gemalen. Vaak gebeurde dit ook 's nachts. Marinus weet nog wel, dat hij soms dag en nacht achter elkaar aan het werk was om alles gedaan te krijgen. 's Nachts werden ook de stenen gebild. Er werd een olielamp iets vóór de biller op de steen gezet, zodat je een mooi strijklucht over de steen kreeg, en je de bodemsels en kerven goed kon zien. Toch moest dan soms de volgende morgen weer gewoon worden gewerkt. 's Nachts billen had het grote voordeel, dat je dan geen bezoekers op de molen had, zodat je mooi door kon werken, weet Marinus nog.

Omstreeks 1943 nam hij het werk op de molen van z'n vader over. Op de molen was veel boerengemaal en ook werd er tarwe gemalen voor bakkers uit de buurt. Onderin de molen stonden grote bakken met allerlei soorten dierenvoer, wat vooral op kinderen een grote aantrekkingskracht uitoefende. Die kwamen dan ook graag spelen en graaiden soms even door al dat gekleurde graan, erwten, mais en zonnebloempitten. Zoals zoveel molenaars, hield ook Sanders kippen en varkens. In het begin ging hij ook met paard en wagen de boeren en bakkers bijlangs. In Zeeuws-Vlaanderen hadden ze een wipkar met een huid erover gehad. Hier een vierwielige wagen. Op de foto (pag. 28) staat Marinus links, samen met waarschijnlijk een arbeider, voor de boerderij van Bruno Kremer in Vriescheloo. De foto is genomen in 1930. Het paard is een zgn. 'bovenlander', waarvan de heer Sanders zich nog herinnert, dat hij erg sterk was, maar soms ook een beetje schrikachtig. Na de oorlog, in de jaren vijftig, werd een vrachtwagen gekocht, wat natuurlijk een heel stuk sneller ging.

Uw redacteur kan zich nog herinneren, dat hij nog wel eens mee is geweest op die auto. Hij mocht dan van Oom Marinus even bovenop de zakken met meel, die naar een bakkerij in Wedde werden gebracht. Dat was natuurlijk heel spannend! De Verrassing werd nog groter, toen de bakker in Wedde hem een paar dikke stukken kantkoek gaf.

In de oorlog, toen de molen nog was uitgerust met twee koppels maalstenen en een pelsteen, werd er op de molen, zoals bijna overal, ook weleens 'zwart' gemalen. De molenaars hadden een maalboekje, en daarin moest precies worden bijgehouden wat, hoeveel en voor wie er gemalen was, want dat wilden de Duitsers weten. Natuurlijk werd daar de hand mee gelicht, totdat Marinus op een zeker moment controleur Henning van de CCD (Centrale Controle Dienst) op bezoek kreeg, die zei, dat hij frauduleus gemalen had en mee moest naar de marechausseekazerne. Eén van z'n klanten had namelijk z'n naam genoemd en Marinus werd in de cel gegooid. Gelukkig is het allemaal nog met een sisser afgelopen, gedeeltelijk ook, omdat hij een beetje meegeholpen werd door één van de marechaussees, die hem goed kende. Nadat hij het ene geval had toegegeven, mocht hij na een dag weer naar huis. Als je 'zwart' wilde malen, moest je dat gewoon overdag doen, zegt Marinus, dan viel het veel minder op, dan wanneer je er stiekum 's nachts mee aan de gang ging.

In diezelfde oorlog, toen de molen fiks uit het zuidwesten gort stond te pellen, hoorde Marinus opeens een harde knal. Het eerste waar hij aan dacht, was een bominslag vlakbij. De molen stond na de knal bijna onmiddellijk stil. Het bleek, dat de Belgische roe, die tot op dat moment in de askop stak, finaal doormidden was gebroken en onder aan de molen lag. Het is een

"De Korenbloem" in feesttooi ter gelegenheid van het 40-jarige regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina, september 1938.

geluk geweest, dat er toen geen ergere ongelukken zijn gebeurd. Het ongeluk was waarschijnlijk veroorzaakt door wat we tegenwoordig metaalmoehed zouden noemen. Enfin, er werd later gewoon doorgemalen met de overgebleven roe (laand-meet'n) zoals de Groningers zeggen). De pech was echter nog niet over, want een jaar later, weer tijdens het pellen, barstte de pelsteen. Dat kwam vroeger veelvuldig voor. Het is de belangrijkste reden, waarom de pelsteen onder de vloer zit in de molen. Het gaf een geweldige klap en Marinus, die op de zolder stond, werd door de omhoogspringende luiken weggeslingerd, werd gelukkig niet gewond en had nog de tegenwoordigheid van geest, naar de vang te rennen en de molen tot stilstand te brengen, die er net met volle zeilen vandoor zou. Op de stelling gekomen zag

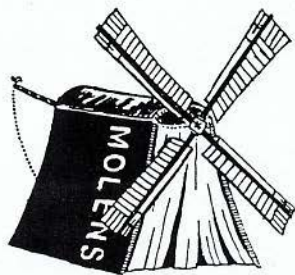
hij, dat een gedeelte daarvan weggeslagen was, evenals een stuk van de muur, waar een gat in zat ongeveer ter hoogte van de stelling.

Zo'n pelsteen bestaat uit zandsteen, zonder ijzeren band erom. Tijdens het pellen vliegt de steen met grote snelheid rond. Het vereist een grote krachtinspanning van de molen (en meestal ook de molenaar) en een gelijkmatige, harde wind. Marinus' vrouw kon de molen vanuit een raampje uit de keuken zien, maar vertelde, dat het haar wel eens hard genoeg ging. Het molenaarshuis staat dan ook vlak onder de molen en dat is natuurlijk geen fijn gevoel als het zo hard gaat. Gelukkig was de lagering van de pelsteen intact gebleven, zodat het ongeluk geen gang kammen kostte, zoals zo vaak gebeurde. Maar de steen lag wel finaal uit elkaar. De pellerij is later uit de molen verwijderd. In de molen was ook nog een poosje een roggemolen aanwezig met een 15 pk motor, afkomstig uit Aarle-Rixtel. Later (na 1947) werd voornamelijk met de hamermolen gemalen. Daar was ook een zgn. exhauster bij, die het graan omhoog kon jagen. Langzamerhand was het voor Marinus echter afgelopen met het molenaarsbedrijf. De molen werd verkocht aan de heer Te Velde in 1965, die hem op zijn beurt in 1967 aan de gemeente Bellingwolde verkocht. De molen, die ondertussen nodig aan herstel toe was, werd weer voorzien van een tweede roe en helemaal gerestaureerd. Op dit moment wordt de molen gebruikt bij de opleiding van vrijwillige molenaars in Oost-Groningen en 'vaste vrijwilliger' op de molen is Alidus Hofsteenge uit Vriescheloo. Onlangs is ook het nieuwe bovenwiel, gemaakt door de molenmakers Roemeling en Molema uit Scheemda weer in de molen gezet, (het oude was totaal vermolmd) en zal de molen dus weer kunnen malen. Marinus Sanders, die tegenover de molen woont, is nog vaak op de molen te vinden, zodat u hem vast nog wel eens zult ontmoeten bij uw bezoek aan "De Korenbloem", zeker op Nationale Molendag, 11 mei 1985!

D.J.T.

Over een molen-verzameling

● 1. Onstuitbaar is de stroom van molenliteratuur uit de Westerse wereld. Terwijl juist een eeuw geleden het begin van de grote afbraak zich begon af te tekenen onder meer door de stormachtige opkomst van de stoommachine. Kort daarop gevolgd door modernere motoren. Sterk komt dit naar voren bij het Amerikaanse boek "Windmills of Long Island" door Robert J. Hefner, 111 pag's in linnen gebonden afm. 23 x 26 cm. New York 1983 ISBN nr. 0393 30141 P. Long Island is een schiereiland z.o. van New York. Er staan nu nog 11 windmolens, de grootste groep van windmolens in de U.S.A. Alle molens zijn stopgezet voor of omstreeks 1900. Het zijn 'smock mills' (houten bovenkruier-grondzeilers). Als monument behouden door diverse instanties en particulieren. Het boek is voorzien van zeer fraaie illustraties in zw/w. waarvan vele interieurs, makkelijk leesbaar voor hen die 't Engels een beetje machtig zijn.

Door de hoge koers van de Dollar is het wel een prijzig boek nl. rond f 96,-. Zeer aanbevolen!

- 2. Een overstapje van de U.S.A. naar ons buurland België, alwaar de Werkgroep stadsvernieuwing Aarschot een dossier heeft uitgegeven met als titel 'Hertogemolens Ao. 1504 - vijf eeuwen Aarschot in steen'. Dit waarschijnlijk grootste molencolplex in heel Europa en in het centrum van de stad gelegen is in hevig verval geraakt. Het dossier is een vurig pleidooi om deze watermolen te behouden en er een passende bestemming voor te vinden. Afm. 22 x 30 cm. in offset-druk volop geïll. Prijs f 16,18. Het dossier is verkrijgbaar door overschrijving van 290 Bfr. op girorekening 432.6141871.71 van de Werkgroep Stadsvernieuwing te Aarschot. Met vermelding: "Dossier Hertogemolens".
- 3. Nieuw uit Nederland is de verschijning van het 1e jaarboek voor de geschiedenis van Bedrijf en Techniek - Utrecht 1984. Dit jaarboek zal ieder jaar omstreeks oktober gaan verschijnen. Het eerste boek is in linn.geb. afm. 17 x 23 cm. heeft 372 pag's. ISBN nr. 90 704 13 094. De prijs is f 36,- (in de boekhandel f 45,-). Op molengebied vinden wij in dit boek een artikel van S.W. Verstegen en A. Kragten met als titel: "De Veluwe Kopermolens in de negentiende eeuw". Hieruit blijkt dat er in 1770 9- in 1800 6- en in 1813 nog 3 kopermolens werkzaam waren en in 1845 waren allen verstoemd.
- 4. Voor de stevige prijs van f 9,25 is een gestencilde uitgave verkrijgbaar met als titel: "Molens in de Gemeente Woubrugge" door Hans van der Wereld. Het is een uitgave van de Historische Vereniging "Otto Cornelis van Hemessen" Woubrugge 1984 37 pag's excl. een aantal fotopag's. Beschrijving van de molens in- en rondom deze Zuidhollandse gemeente.
- 5. De Rijnlandse Molenstichting vierde dit jaar (1984) haar 25-jarig bestaan en door middel van een Gedenkboek wordt hier nader op ingegaan. Het boek in A4 formaat en 180 pag's staat boordevol interessante artikelen, geïll. met vele mooie ill. Onder de schrijvers vinden wij bekende namen als A. Bicker Caarten, J.C. Lunenburg, P.J.M. de Baar, Ing. G. Keunen enz. Het is een boek geworden waarin je vele uren kunt genieten. Verkrijgbaar ad. f 25,- bij de Rijnlandse Molenstichting, Breestraat 59 te Leiden.
- 6. Slechts zelden kunnen wij in deze rubriek een jongens (of meisjes)- boek aankondigen. Wij moeten hiervoor teruggaan naar het jaar 1950 toen J. den Tex (dit jaar overleden op 85-jarige leeftijd) het boekje "Strijd om een molen" schreef. Nu ligt dan voor ons "Red de molen" door J.Kokmeijer, met illustraties van Loek Koopmans, een 96 pag's dik boekje, afm. 17 x 22 cm. met ill. Als deel van de serie "De Verhalenboom" nr. 6. Het verhaalt over het avontuur dat 2 jongens beleven rond een vervallen korenmolen in hun dorp, hetgeen uiteindelijk resulteert in een restauratie met een daaropvolgend groots dorpsfeest. Leuk boek voor uw kinderen van rond 10-14 jaar. De prijs is f 16,94. Uitgeverij M. Stenvert & Zoon BV - Apeldoorn ISBN 90 281 0623 5.
- 7. De Bond Heemschut werd opgericht in 1911 (!) en zij heeft zich vele lange jaren bijzonder dienstbaar gemaakt om ons land aantrekkelijk te houden. 9 x per jaar geeft de Bond het tijd-

schrift "Heemschut" uit. 1984 is reeds de 61e jaargang. Het nummer 11/12 van december 1984 handelt geheel over onze molens. De Bond deed dit reeds eerder, maar dan moeten wij teruggaan tot 1948. Dat is dus alweer 36 jaar geleden! Het themanummer dat nu voor ons ligt heeft als titel "Hollandse Molens" het is volop geïll. en bevat artikelen door Dr.Ir. v.d. Waal (voorzitter van de Hollandsche Molen), Frieslands Molenbezit, een artikel van Dirk v.d. Meulen, Molens van Natuurmonumenten door Ir.A. Coops. Waarom vrijwillige molenaars?, door G.J. Pouw. Molenbiotoop, door G. de Vries en Onderhoud molens van Ir. J.A.M. de Nie. Het nummer is verkrijgbaar bij de tijdschriftenhandel en bij het secretariaat van de Bond, Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam.

- 8. Een Belgisch boekje in de Engelse taal over het molenbehoud in Vlaanderen werd geschreven door J. de Schepper met als titel "The care of Windmills in Flanders", het heeft 32 pag's en is geïll. afm. 15 x 21 cm. en de prijs is 106 Bfr.
- 9. Alweer een aantal jaren geleden (maar nog steeds verkrijgbaar) verscheen in Duitsland een facsimilé uitgave van het in 1735 verschenen bouwkundig molenboek "Theatrum Machinarum Molarium", een fraai in de oude Duitse letter geschreven boek, vol technische tekeningen van vooral watermolens. Afm. 22 x 33 cm. mooi in imitatie-perkament gebonden 13 pag's. Prijs ca. f 99,- en verkrijgbaar bij de Fa. Gysbers en van Loon te Arnhem. ISBN 3-88746-020-0. Voor de technische molinoloog om van te water-tanden!
- 10. In slechts een paar zinnen crossen we een groot gedeelte van het westerse Europa door en belanden nu in Engeland waar een dunne brochure verscheen met als titel "Windmills in Shropshire Hereford and Worcester a contemporary survey" door W.A. Seaby and A.C. Smith. Afd. 21 x 30 cm. gekartonneerd en geniet - 26 pag's - geïll. In dit vrij grote Engelse gebied (drie provincies) hebben nimmer veel molens door wind gedreven gestaan en er is anno nu nog slechts één standerdmolen overeind gebleven. De foto's in dit geschrift bestaan dus bijna allen uit overgebleven rompen of zelfs stukjes romp. Een troosteloos aanzien dus! Het boekje is verkrijgbaar bij Arthur C. Smith- 18 Fox road, Stevenage Hetfordshire - SGI 1XX England voor de prijs van 2 Pounds (= f 8,46) maar daar moet u dan de prijs van een internationale postwissel bijtellen en dat is f 6,25.
- 11. Door het Gilde van Vrijwillige Molenaars werd "INFORMATIE XX" uitgegeven in december 1984. Het werd geschreven door G.J. Pouw en heeft als titel "Kruierwerken onder de kap en molenhuis" - 28 pag's en 5 uitslaande tekeningen. Nuttig voor de vrijwillige molenaars en voor hen in opleiding.

Uit de oude doos

Deze keer geen oude foto's, maar een oude brief uit 1821 waarvan een kopie aan ons is toegestuurd voor plaatsing in deze rubriek. Aangezien de brief die hiernaast verkleind is afgedrukt en derhalve moeilijk te lezen is, zetten wij hieronder de tekst ter verduidelijking:

Aan den Heere Burge
meester van de Gemeente
Delfzijl.

Geeft met Schuldigen Eerbied te kennen de ondergeteekende Cornelis Jans Borst, Koornmolenaar wonende te Farmsum, binnen deze Gemeente.

Dat aangezien er eene Koornmolen onder het Dorp Heveskes wordt gezet, hij daardoor een enorm Verlies van zijn gemaal zal bekomen - en daarom van voorneemens is ~~aan~~ pelsteenen in zijne molen te plaatsen, ten eindezoo mogelijk zijne broodwinning te herstellen.

Dan daar het hem niet geoorloofd is zulks te bewerkstelligen, zonder Consent van het plaatselijk Bestuur te hebben bekomen.

Zoo neemt hij eerbiedig de vrijheid zich tot uwrd. te wenden, subruis ? verzoe-
kende dat het uwrd. ge-
lieve te behagen, hem te
permitteren, om pelstee-
nen in zijn molen te mo-
gen leggen.

Farmsum den 21 July 1821.

Cornelis J. Borst

Nieuwe leden

J. Berghuis - Van Dijken	Groningen	Molenstichting Oldambt	Scheemda
T. Boswijk - Weessies	Usquert	A.J. Teeninga	Sauwerd
A. Bouman	Haren	G.J. de Vries	Scheemda
K. Jonkman	Middelstum	W. van der Werff	Groningen

Aan den Heere Burge
meester van de Gensente
Delfzijl. ~

Leest met Schuldigen. Erbied te kennen
de Ondergetekend Cornelis Jans Borst
Korstmolenaar, wonende te Faamsum,
binnen de Gensente.

Deit aangezien er een Korstmolen
onder het Dorp Heveskes wordt gezet,
hij daar door een enorm verlies van zijn
gemeen zal bekomen. - en daarom van
voornemen is, een pelsteen en zijne
molen te plaatsen, ten einde zoo mogelijk
zijn breadwinning te herstellen. -

Dan daar het hem niet geoorloofd is
zichs te bewerkstelligen, zonder Consent
van het plaatselyk Bestuur te hebben
bekomen.

Zoo neemt hij erbiedig de Ryheid zich
tot uwd. te wenden, zulks verhoor,
"kende dat het uwd. ge-
lievet te behagen, hem te
beimitteren, om pelste-
nen in zijn molen te ont-
gen bezien. -

Faamsum den 21 July 1821.

Cornelis J Borst

